

Πανελλήνιες Εξετάσεις Ημερήσιων Γενικών Λυκείων

Εξεταζόμενο Μάθημα: Αρχαία Ελληνικά

Ημερομηνία: 16 Ιουνίου 2022

Ενδεικτικές Απαντήσεις Θεμάτων

Διδαγμένο κείμενο

Α1.α. 1. Σωστό

2. Λάθος

3. Λάθος

β. α2, β1, γ2, δ1

Β1. Στο φιλοσοφικό σύστημα του Αριστοτέλη, η «φύσις» καταλαμβάνει άκρως σημαίνουσα θέση. Η φύση διέπεται από σκοπιμότητα και κατά συνέπεια κάθε φυσική ύπαρξη αποβλέπει στην εκπλήρωση κάποιου σκοπού. Στην ανάπτυξη της η θεωρία αυτή ονομάστηκε αριστοτελική τελολογία. Προνομιακός χώρος της τελολογίας είναι η βιολογία. Σχεδόν όλα τα παραδείγματα που φέρνει ο φιλόσοφος αντλούνται από την έμβια φύση· γίνεται αναφορά στα σχήματα των δοντιών, που είναι όπως είναι για να εξυπηρετούν την πρόσληψη και επεξεργασία των τροφών, στις στοχευμένες ενέργειες μυρμηγκιών και μελισσών για την επιβίωση της κοινότητάς τους, στην ύπαρξη και λειτουργία των φύλλων χάριν των καρπών. Βασίζεται, λοιπόν, ο Αριστοτέλης στη βιολογία και επεκτείνει το τελολογικό ερμηνευτικό μοντέλο του και σε άλλα πεδία των φυσικών επιστημών Στο απόσπασμα ο Αριστοτέλης αναφέρεται δύο φορές στη «φύση» (οὐθὲν γὰρ, ὡς φαμέν, μάτην ἢ φύσις ποιεῖ, μέχρι γὰρ τούτου ἢ φύσις αὐτῶν ἐλήλυθε).. Δικαίως ο Αριστοτέλης λέει το «ὡς φαμέν» αφού πράγματι η συγκεκριμένη αξιωματική απόφαση συναντάται συχνά στα έργα του.

Μολονότι δηλώνει ότι μερικά ζώα έχουν στοιχεία πολιτικά, δηλαδή να αναλαμβάνουν όλα μαζί και να διεκπεραιώνουν ένα έργο με στόχο το ζην στο συγκεκριμένο χωρίο από τα «Πολιτικά», ο «λόγος» αντιδιαστέλλεται προς την «φωνήν» (ο ήχος που παράγεται από τον λάρυγγα, τις φωνητικές χορδές και τη στοματική κοιλότητα είτε των ανθρώπων είτε των ζώων. Η φωνή είναι άναρθρος ήχος, ενώ ο λόγος είναι έναρθρος (αρθρωμένος), απαρτισμένος δηλαδή από διακριτά στοιχεία, τα οποία μπορεί να έχουν το δικό τους νόημα) και ως εκ τούτου έχει ενισχυμένη τη σημασία της γλώσσας. Η λέξη λόγος χρησιμοποιείται συχνά για να δηλωθούν αξεχώριστες μεταξύ τους η λογική (ως ιδιαίτερο γνώρισμα του ανθρώπου και ως διανοητική δραστηριότητα) και η γλώσσα (ως σύστημα σημείων και ως συγκεκριμένη έκφραση).

Εν προκειμένω, η φύση εφοδίασε τον άνθρωπο, το μόνο από τα αγελαία ζώα, με την δυνατότητα του λόγου. Ο άνθρωπος αξιοποιώντας με τη βοήθεια του λόγου τις φυσιολογικές και πνευματικές προϋποθέσεις που διαθέτει, καθίσταται ικανός να ξεπεράσει το βιολογικό του επίπεδο και να τελειωθεί ως κοινωνικό ον σε μια κοινότητα, η οποία νοείται ως γλωσσική και πολιτισμική αλλά προπάντων ηθική, διότι με τη βοήθεια του «λόγου» μπορεί να διακρίνει το καλό και το κακό, το δίκαιο και το άδικο αλλά και να καθιερώσει αξίες ανώτερες και ηθικές έννοιες (ό δὲ λόγος ἐπὶ τῷ δηλοῦν ἔστι τὸ συμφέρον καὶ τὸ βλαβερὸν, ὥστε καὶ τὸ δίκαιον καὶ τὸ ἄδικον), να καθιερώσει τη δικαιοσύνη, που θα επιτρέπει την κοινωνική ειρήνη και θα εγγυάται την ευδαιμονία των μελών της.

ΜΕΘΟΔΙΚΟ

Συνεπώς, ο άνθρωπος προορίζεται εκ φύσεως να υφίσταται μέσα στην πολιτική κοινωνία, πραγματοποιώντας έτσι μέσω του «λόγου» ταυτόχρονα την δυνατότητά του για έκφραση πολιτικών, θεσμικών αλλά και ηθικών εννοιών μέσα στην πολιτική κοινωνία. Η σύλληψη και η έκφραση των ηθικών αυτών εννοιών είναι στην πραγματικότητα, που οδήγησε στη γένεση και λειτουργία των διάφορων μορφών κοινωνικής συμβίωσης από την οικογένεια ως και την πόλη.

B2. Μετά την διατύπωση πως η προαίρεση είναι το βασικότερο (κυριώτερον) γνώρισμα του ανθρώπου και πως αυτή έχει ηγετικό καθώς και καθοδηγητικό ρόλο στην ανθρώπινη ζωή, εφόσον όλα υποτάσσονται σε αυτήν (ταύτη τὰ ἄλλα ὑποτεταγμένα) αλλά και ότι συνδέεται άρδην με την ελευθερία (αὐτὴν δ' ἀδούλευτον καὶ ἀνυπότακτον), ο Επικτήτος διατυπώνει το τρίτο χαρακτηριστικό γνώρισμα του ανθρώπου, που είναι η ιδιότητα του να είναι πολίτης του κόσμου.

Πιο συγκεκριμένα, αποτελεί μέρος του κόσμου (πολίτης εἶ τοῦ κόσμου καὶ μέρος αὐτοῦ). Ασφαλώς δεν υπήρχε κάποιο παγκόσμιο κράτος, ώστε η έννοια του πολίτη να έχει κυριολεκτική σημασία· και ο κόσμος εννοείται με στωική σημασία, ως ένα ενιαίο σύνολο που διέπεται από τον φυσικό νόμο και τη λογικότητα. Η έννοια θα ξαναχρησιμοποιεί ιδιαίτερα από τα μέσα του 19ου αι. σε ένα ολόένα περισσότερο παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον. Επιπλέον, αποτελεί ηγετικό μέρος του κόσμου, καθώς η θέση του στον κόσμο είναι ιεραρχικά η ανώτερη (οὐχ ἔν τῶν ὑπηρετικῶν, ἀλλὰ τῶν προηγούμενων). Η ηγεμονική θέση του ανθρώπου μέσα στον κόσμο προκύπτει από τη λογική του φύση και μόνο αυτός χάρη στη λογική του φύση είναι ικανός να κατανοεί τη θεική διακυβέρνηση του κόσμου και να αξιολογεί τις συνέπειές του. (παρακολουθητικός γὰρ εἶ τῆ θεία διοικήσει καὶ τοῦ ἐξῆς ἐπιλογιστικός).

Η ιδιότητα του πολίτη, όμως δεν αποτελεί για τον Επικτήτο ένα στατικό ή απόλυτο δεδομένο: πρέπει να επαληθεύεται από γνωρίσματα που αναμένουμε όντως να έχει ο πολίτης. Γι' αυτό η «επαγγελία» (ρόλος) του πολίτη είναι αυτό ακριβώς που υπόσχεται η ιδιότητα του πολίτη. Ο πολίτης λοιπόν σύμφωνα με τον Επικτήτο οφείλει αφ' ενός να μην προτάσσει το προσωπικό συμφέρον επιδιώκοντας ιδιοτελή συμφέροντα (μηδὲν ἔχειν ἴδια συμφέρον), αφ' ετέρου να μη λειτουργεί ως μεμονωμένο άτομο και να μην αποφασίζει σα να ήταν αποκομμένος από τη ολότητα, να λειτουργεί ως μέρος ενός συνολικού κοσμικού οργανισμού, επειδή εντάσσεται σε μια παγκόσμια κοινότητα, αποτελώντας οργανικό τμήμα της, σαν τα ανθρώπινα μέλη που λειτουργούν όπως το επιβάλλει ο λόγος-η φύση, ως μέρη του όλου ανθρώπινου οργανισμού (ἀλλ' ὥσπερ ἄν, εἰ ἡ χεὶρ ἢ ὁ πούς λογισμὸν εἶχον καὶ παρηκολούθουν τῆ φυσικῆ κατασκευῆ, οὐδέποτ' ἂν ἄλλως ὥρμησαν ἢ ὀρέχθησαν ἢ ἐπανενεγκόντες ἐπὶ τὸ ὅλον.) Τέλος ο πολίτης κατά τον Επικτήτο οφείλει να ελέγχει λογικά (λογισμὸν εἶχον) ορμές και ορέξεις. Αυτό ασφαλώς σημαίνει ότι καταστέλλει αυτές τις ανθρώπινες λειτουργίες, αλλά τις στοχάζεται, τις θέτει υπό την κρίση του.

Ο Επικτήτος αποκαλεί τον άνθρωπο «πολίτην», όχι βέβαια με την έννοια ότι ο κόσμος αποτελεί μια πολιτική δομή, κύτταρο της οποίας θα ήταν ο άνθρωπος-πολίτης όπως κύτταρο της αρχαϊκής-κλασικής πόλεως-κράτους ήταν ο κάθε πολίτης της. Πρόκειται για μια καινούρια, ίσως και μεταφορική- έννοια του πολίτη. Ο κόσμος για τους Στωικούς είναι πρώτα απ' όλα ένας έμψυχος υλικός οργανισμός, ένα «ζώνον» που παρακαλουθεί τις επιταγές της θείας βουλήσεως, έχοντας πέρα από υλική διάσταση και τις ιδιότητες ενός ανώτερου ζωικού οργανισμού: λογική, νόηση και φρόνηση, διέπεται από το φυσικό νόμο και τη λογικότητα. Ο πολίτης των Στωικών είναι ιδωμένος μέσα στην Ελληνιστική και Ρωμαϊκή εποχή, εποχή κατά την οποία συντελείται μια αλλαγή που επιδρά και στο φιλοσοφικό στοχασμό: ως μέτρο αξιών προβάλλεται η ισχύς των μεγάλων κρατών (κοσμόπολις). Ο πολίτης αισθάνεται πως τα κοινά αποφασίζονται χωρίς τη δική του συμμετοχή καθώς η εξουσία έχει

ΜΕΘΟΔΙΚΟ

εκχωρηθεί στον εκάστοτε μονάρχη. Υπάρχει λοιπόν η αίσθηση πως ό,τι χρειάζεται το άτομο, το βρίσκει πλέον στον εαυτό του και σε αυτόν λογοδοτεί.

Ο Επικτήτος για να προσδιορίσει το περιεχόμενο του πολίτη, χρησιμοποιεί συγκεκριμένες γλωσσικές επιλογές, όπως:

1. αναλογικός συλλογισμός :

α' μέρος-δεικτικό: ὡσπερ ἄν, εἰ ἡ χεὶρ ἢ ὁ ποὺς λογισμὸν εἶχον καὶ παρηκολούθουν τῇ φυσικῇ κατασκευῇ, οὐδέποτ' ἂν ἄλλως ὄρμησαν ἢ ὠρέχθησαν ἢ ἐπανενεγκόντες ἐπὶ τὸ ὅλον. : ὡπως το χέρι και το πόδι ως μέλη ενός οργανικού συνόλου συντονίζονται με το σύνολο και επιτελούν τις λειτουργίες τους ακολουθώντας τη λογική του συνόλου στο οποίο ανήκουν ως μέλη.

β' μέρος-δεικτικό (εννοείται): ἔτσι και ο πολίτης πρέπει να συνειδητοποιήσει ότι είναι μέρος του κοσμικού θεικού λόγου και να ενεργει συντονίζοντας τις ορέξεις-επιθυμίες του με τον κοσμικό λόγο και ανάγοντας οτιδήποτε επιλέγει και πράττει στο σύνολο. Ὁ ἄνθρωπος με το λογικό και ηγεμονικό μέρος της ψυχῆς καλεῖται να αντιπαλέψει τις ανθρώπινες επιθυμίες (ὄρμησαν ἢ ὠρέχθησαν)

2. Η συγκριτική χρήση του ἢ εξαιτίας του συγκριτικού ἄλλως: τονίζεται η σημασία της αναγωγῆς στον συλλογικό κόσμο

3. β' ενικό πρόσωπο: οικειότητα, προσωπικός χαρακτήρας της φιλοσοφίας

4. σχῆμα ἄρσης θέσης (οὐχ ἔν τῶν ὑπηρετικῶν, ἀλλὰ τῶν προηγουμένων) διατυπώνονται με σαφήνεια και ἔμφαση τα γνωρίσματα του «πολίτη»

5. Επανάληψη του μηδέν (μηδὲν ἔχειν... περὶ μηδενὸς βουλευέσθαι): εμφατική διατύπωση των χαρακτηριστικῶν του «πολίτη»

B3. 1. δ

2. α

3. ε

4. β

5. στ

B4.α.

1. ε

2. δ

3. ζ

4. β

5. α

6. στ

β. Μετά από δύο χρόνια πανδημίας και αποχής από τις σχολικές αίθουσες πολλοί μαθητές ἔμειναν αδούλευτοι και δυσκολεύτηκαν να προσαρμοστούν.

Η κλιματική και ενεργειακή κρίση δημιουργούν συνθήκες άνευ προηγουμένου.

B5. Για τον Επικτήτο η προαίρεση είναι το βασικότερο γνώρισμα του ανθρώπου και συνίσταται όχι μόνο στην προτίμηση, αλλά κυρίως στην ελεύθερη βούληση, στην ελεύθερη στοχαστική επιλογή ενεργειῶν που συγκροτούν τον ηθικό χαρακτήρα του ανθρώπου. Στην ίδια λογική είναι και μία ἔλλογη ικανότητα βάσει της οποίας μπορούμε να υπολογίσουμε τις συνέπειες των πράξεών μας. Σχετίζεται λοιπόν και με τη λογική και ἄρα είναι η ειδοποιός διαφορά του ανθρώπου από τα ζῶα, επειδή ὁ ἄνθρωπος πριν πράξει ἢ πριν αποφασίσει να πράξει επιλέγει μετά λόγου και διανοίας και όχι βάσει ενστίκτου ἢ απλά μιας επιθυμίας. Για αυτό ἐξἄλλου ο Επικτήτος τη χαρακτηρίζει ως

“κυριότερον” γνώρισμα του ανθρώπου αλλά και ως “αδούλευτη και ανυποτακτη”, ως ένα γνώρισμα δηλαδή που δεν υποδουλώνεται.

Με ανάλογο τρόπο και ο Ευάγγελος Παπανούτσος στο δοθέν παράλληλο απόσπασμα διευκρινίζει ότι η έννοια της προαίρεσης συμπορεύεται με την ελεύθερη βούληση, η οποία βούληση δεν σχετίζεται με την αλογη επιθυμία ούτε με την όρεξη αλλά με τη λογική, τη συνειδητή και ώριμη επιλογή μετά λόγου και διανοίας. Γι' αυτό θεωρεί ότι η προαίρεση είναι η ειδοποιός διαφορά του ανθρώπου, είναι αυτό το στοιχείο που παρέα με τη λογική τον καθιστά ηθικό ον. Αξιοσημείωτη η διευκρίνιση του ότι δεν μπορεί ο άνθρωπος σε όλες τις εκφάνσεις της ζωής του να λειτουργεί με προαίρεση, επειδή οι συνήθειες της καθημερινής ζωής (κοινωνικός εθισμός) τον οδηγούν και σε πράξεις μηχανικά επαναλαμβανόμενες κάτω από το βάρος του εθισμού, ο οποίος στον Παπανούτσο δεν σχετίζεται με συνειδητή και ώριμη επιλογή.

Συμπερασματικά και τα δύο κείμενα προβάλλουν την αξία της προαιρέσεως, της σύνδεσής τους με τη λογική και την ελευθερία κυρίως στην εσωτερική. Η προαίρεση επειδή σχετίζεται και με τη λογική και με την ελευθερία είναι η ειδοποιός διαφορά του ανθρώπου σε κάθε εποχή.

Γ. Αδίδακτο κείμενο

- Γ1.** Γιατί, αν δανειστούμε, μπορούμε να προσελκύσουμε με μεγαλύτερο μισθό τους ξένους πεζοναύτες τους. Γιατί η αθηναϊκή δύναμη περισσότερο μπορεί να αγοραστεί παρά είναι δική τους· η δική μας όμως (δύναμη) λιγότερο θα πάθαινε αυτό, επειδή υπερισχύει ως προς τις στρατιωτικές υπηρεσίες παρά ως προς τα χρήματα.
- Γ2.** Στο συνέδριο της Πελοποννησιακής συμμαχίας, πριν την έναρξη του πολέμου, οι Κορίνθιοι κηρύσσουν τον πόλεμο εναντίον των θανάσιμων εχθρών τους, Αθηναίων, καθώς πιστεύουν ότι υφίστανται αδικίες («*Ἡμεῖς δὲ νῦν καὶ ἀδικούμενοι τὸν πόλεμον ἐγείρομεν*») και ότι έχουν επαρκείς κατηγορίες σε βάρος εκείνων («*ἱκανὰ ἔχοντες ἐγκλήματα*»). Εκφράζουν, λοιπόν, την πεποίθησή τους ότι θα τερματίσουν τον πόλεμο την κατάλληλη στιγμή («*ὅταν ἀμυνώμεθα Ἀθηναίους, καταθησόμεθα αὐτὸν ἐν καιρῷ*»), αφού δηλαδή θα έχουν επικρατήσει για πολλούς λόγους («*κατὰ πολλὰ δὲ ἡμᾶς εἰκὸς ἐπικρατῆσαι*»). Σύμφωνα με όσα λένε στον συνέδριο, η υπεροχή των Πελοποννησίων στηρίζεται πρώτα απ' όλα στην αριθμητική τους υπεροχή («*πλήθει προύχοντας*») και στην πείρα τους από προγενέστερες πολεμικές επιχειρήσεις («*ἐμπειρία πολεμικῆ*»). Επισημαίνουν ακόμη την καθολική και άριστη εκτέλεση των στρατιωτικών διαταγών («*ἔπειτα ὁμοίως πάντα ἐς τὰ παραγγελλόμενα ἴοντας*»), ενώ, απέναντι στο ναυτικό πλεονέκτημα των Αθηναίων («*ναυτικόν τε, ᾧ ἰσχύουσιν*»), υποστηρίζουν ότι θα δημιουργήσουν στόλο και με χρήματα που είχαν («*ἀπὸ τῆς ὑπαρχούσης τε ἐκάστοις οὐσίας ἐξαρτυσόμεθα*») και από όσα βρίσκονταν στους Δελφούς και στην Ολυμπία («*καὶ ἀπὸ τῶν ἐν Δελφοῖς καὶ Ὀλυμπίᾳ χρημάτων*»). Τέλος, διατείνονται πως θα μπορέσουν με δανεικά χρήματα να εξαγοράσουν τη βασική πηγή δύναμης των Αθηναίων, τους μισθοφόρους («*δάνεισμα γὰρ ... ἢ οἰκεία*»), ενώ κάτι τέτοιο δεν θα μπορούσε να συμβεῖ στους ίδιους («*ἢ δὲ ἡμετέρα... ἢ τοῖς χρήμασιν*»). Οι Κορίνθιοι, επομένως, με λογικά αλλά και ψυχολογικά επιχειρήματα επιχειρούν να πείσουν τους υπόλοιπους Πελοποννησίους και να τους οδηγήσουν στον πόλεμο εναντίον της Αθήνας, έναν πόλεμο με ολέθριες συνέπειες για όλη την Ελλάδα.

Γ3.α. «*Ἐγὼ δὲ νῦν καὶ ἀδικούμενος τοὺς πολέμους ἐγείρω*».

ΜΕΘΟΔΙΚΟ

- β. ἀμυνόμεθα: ἄμυναι
καταθησόμεθα: κατάθου
ἐπικρατήσαι: ἐπικράτησον
προύχοντας: πρόσχες
πολλά: πλέονα / πλέω

Γ4.α. ἔχοντες

ἐπικρατήσαι

πλήθει

μισθῶ

ναυβάτας ἢ οἰκεία

Επιρρηματική αιτιολογική μετοχή, συνημμένη στο υποκείμενο «Ἡμεῖς» του ρήματος «ἐγείρομεν». Λειτουργεῖ συντακτικά ως επιρρηματικός προσδιορισμός της αιτίας στο ρήμα «ἐγείρομεν».

Ονοματικό ἀναρθρο τελικό ἀπαρέμφατο που λειτουργεῖ ως υποκείμενο στην ἀπρόσωπη ἔκφραση «εἰκός (ἐστί)». Υποκείμενο του ἀπαρεμφάτου «ἡμᾶς» με σχέση ἑτεροπροσωπίας (ἀναγκαστική λόγω της ἀπρόσωπης σύνταξης)

Δοτική της ἀναφοράς ως επιρρηματικός προσδιορισμός στον ρηματικό τύπο «προύχοντας»

Δοτική του μέσου ως επιρρηματικός προσδιορισμός στον ρηματικό τύπο «ὑπολαβεῖν»

Ἀντικείμενο στο ἀπαρέμφατο «ὑπολαβεῖν»

β' ὄρος σύγκρισης που ἐκφέρεται ἢ + ομοιόπτωτα με τον α' ὄρο («ὠνητή») μέσου του συγκριτικού τύπου «μᾶλλον». Ἐπομένως, λειτουργεῖ ως ἀπλό κατηγορούμενο που ἀναφέρεται στο υποκείμενο («ἡ δύναμις») μέσω του ἐννοούμενου συνδετικού ρήματος «ἐστί».

- β. Οἱ Κορίνθιοι ἔλεγον αὐτοὶ δὲ τότε καὶ ἀδικούμενοι τὸν πόλεμον ἐγείρουν.

Διευκρίνιση:

Οἱ Κορίνθιοι ἔλεγον τούτους (δηλαδή ὅλοι οἱ Πελοποννήσιοι) δὲ τότε καὶ ἀδικούμενους τὸν πόλεμον ἐγείρουν.

Σωστή μπορεί να θεωρηθεῖ καὶ ἡ παραπάνω σύνταξη με ἑτεροπροσωπία δεδομένου ὅτι μιλοῦν οἱ Κορίνθιοι ἀλλὰ ἀναφέρονται σε ὅλους γενικά τους Πελοποννησίους (βλ. καὶ εἰσαγωγικό σχόλιο «λαμβάνουν τὸν λόγο οἱ Κορίνθιοι – ἐξηγοῦν γιατί οἱ Πελοποννήσιοι θα νικήσουν»)

Επιμέλεια:

Λώλης Λευτέρης, Τσιώλης Νίκος

Ευχόμαστε καλὰ ἀποτελέσματα!

Υπολογισμός Μορίων Πανελλαδικῶν 2022

Χρησιμοποιήστε τὴν Εφαρμογή για να **υπολογίσετε Μόρια** για κάθε Πανεπιστημιακό Τμήμα / Σχολή!

Υπολογίστε Μόρια, δείτε τα **Τμήματα Επιτυχίας** (με τις περσινές βάσεις), τις **Ελάχιστες Βάσεις Εισαγωγής** για κάθε Ειδικό Μάθημα καὶ για κάθε Πανεπιστημιακό Τμήμα μέσα ἀπὸ τὴν [ιστοσελίδα](#) του ΜΕΘΟΔΙΚΟΥ ἢ τὴν Android Εφαρμογή: [mobile app](#)